

ἔδει ν' ἀπομακρύνῃ τὴν μητέρα ἀπὸ τοῦ ὁμίλου τούτου, ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ περάνῃ τις τὴν ἀνάγνωσιν ἢ καρδία θὰ συνετρίβετο ἅμα τῷ πρώτῳ ὀλολυγμῷ τῆς μητρὸς, ἢ καὶ μόνον ἐπὶ τῇ πρώτῃ ἀναμνήσει αὐτῆς. Οὔτε ὁ πατήρ, οὔτε τὰ τέκνα ἀναμνησκουσιν αὐτὴν φόβῳ μὴ διὰ τῆς ἀναμνήσεως ταύτης σπαράξωσιν ἀλλήλων τὰς καρδίας. Ἐξαισία ἀποσιώπησις τῶν πέντε τούτων καρδιῶν!

Τέλος, εἶναι ὥρα ἡ παιδεία ἐν τῇ ἀθωότητι αὐτῶν, ὥρα ἐν τῇ ἀγνοίᾳ τῆς σημασίας τοῦ κρότου τῆς θύρας φραγτομένης κατ' αὐτῶν, περικαλλῇ ἐν τῷ ἐνυπνίῳ των ὅτε ὄνειρεῦνται τὴν τροφήν, ὥρα ἐν τῇ σιωπῇ των ἵνα μὴδὲν μεμφθῶσι τῷ ταλαιπώρῳ αὐτῶν πατρί, ὥρα ἐπίσης ἐν ᾗ ῥηγνύουσι κραυγῇ ὅπως τῷ προσενέγκωσι τὸ ἴδιον αὐτῶν σῶμα, ὅπερ τῷ ἀνήκει, πρὸς βορὰν, ὥρα καὶ ἐν τῷ παραλήρῳ αὐτῶν ὅτε, ἀποτεινόμενα ἔτι πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς ἄλλην θείαν Πρόνοιαν, τὸν ἐρωτῶσι περίλυπα διατί τὰ ἐγκαταλείπει οὕτως ἄνευ τινὸς βοθείας ὥστε ν' ἀποθάνωσιν, ὥρα, τέλος, ἐν τῇ ὑστάτῃ ἐκδηλώσει υἱικῆς στοργῆς ἣτις ἔχει αὐτὰ ψυχρὸ-ῤαγοῦντα ἐγγὺς αὐτοῦ καὶ τὰ ὠθεῖ νὰ κατακλινθῶσιν ἐπὶ τῶν ποδῶν του ὅπως ἐκπνεύσωσιν ὑπὸ τὴν σκιάν αὐτοῦ.

Ἐὰν μὴ καθορᾷ τις ἐνταῦθα τὸν ὑπέροχον ποιητὴν, ποῦ ἄρα ἐστὶν οὗτος; Οὔτε ἐν τῷ Ὀμήρῳ, οὔτε ἐν τῷ Οὐίργιλίῳ, οὔτε ἐν τῷ Σεκσπέρῳ εὐρίσκει τις ἐν οὕτως ὀλίγοις φθόγγοις ἤχους τοιούτους. Καὶ ἂν μόνας τὰς δύο ταύτας σκηνὰς εἶχε γράψῃ ὁ Δάντης, τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπαξίως θ' ἀνεγράφετο παρὰ τοῖς ἐκείνων.

Ἀλλὰ ποίησις τοιαύτη οὐ δεῖται ἐπαίνων, ὥς δέ τις τῶν κριτικῶν εἶπεν, «ὁ Δάντης εἶναι ὡς ὁ ἥλιος· ἀρκεῖ νὰ τὸν δείξῃ τις».

ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

ΥΠΟ

M. A. BAÏEP

(Συνέχεια καὶ τέλος).

Τοιαύτην παριστᾷ ὁ Σπινόζας τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν· τοιαύτη ἡ ἐξήγησις παραδοξοτάτη βεβαίως καὶ τὰ μάλα ἐντεχνος δι' ἧς διατείνεται νὰ δώσῃ τὸν λόγον τοῦ αἰσθήματος τοῦ αὐτεξουσίου ἐν αὐτῷ τῷ ὀνόματι τῶν ἀρχῶν τοῦ μᾶλλον ἀπολύτου πεπρωμένου. Ἀλλ' ὅλον τοῦτο τὸ οἰκοδόμημα καταρρεῖ πρὸ ἀπλουστάτης παρατηρήσεως, εἰλημμένης ἐκ τῆς συνειδήσεως κατὰ τὸν Σπινόζαν ἐκ τῆς ἐν ᾗ διατελοῦμεν ἀγνοίας περὶ τῶν διαφορῶν αἰτίων, τῶν ῥοπῶν ἐχόντων ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων ἡμῶν ἀναφύεται ἡ πλάνη τοῦ αὐτεξουσίου. Ὅσῳ μᾶλλον λοιπὸν ἀγνοοῦμεν τὰς ἐσωτερικὰς διαθέσεις μας, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐνεργοῦμεν ἀλογίστως καὶ τοσοῦτῳ μᾶλλον δεόν νὰ ἐξάπτηται τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν. Οὔτω δὲ τὸ τέκνον καὶ ὁ μέθυρος, ὅπως πάνυ εὐαρέστως παριστᾷ

ἡμῖν ὁ Σπινόζας, πεποίθασιν ὅτι ἐξαρτᾶται ἐξ αὐτῶν νὰ ἐκτελῶσι πράξεις εἰς ἃς ἀηττήτως ὠθοῦνται ὑπὸ ἀγνώστων αἰτιῶν. Ἢ οὕτως ἔχει τὸ πᾶγμα ὅσῳ μᾶλλον εἰσδύομεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τοσοῦτῳ μᾶλλον ἀνευρίσκομεν τὸν λόγον τῶν αἰτίων τῆς διαγωγῆς ἡμῶν, τοσοῦτῳ μᾶλλον σπουδαῖαι καὶ ὄριμοι καθίστανται αἱ ἀποφάσεις μας καὶ τοσοῦτῳ μᾶλλον βλέπομεν ἐξαφανιζόμενον κατ' ὀλίγον τὸ φᾶσμα τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν. Ὅθεν ἡ πείρα ὁλοσχερῶς κατελέγχει τὸν Σπινόζαν ψευδόμενον, ἀρκεῖ δὲ ἅπαξ μόνον νὰ βεβαιώσωμεν δι' ἀναμφισβητήτων τεκμηρίων πόσον ἰσχυρὸν καὶ ἐναργές ἐστὶ μετὰ σοφᾶν καὶ ἡσυχον ἀπόφασιν τὸ τῆς ἡμετέρας ἐλευθερίας αἶσθημα, ὅπως ἀποκαλύψωμεν τὸ ἐντεχνον καὶ δολερὸν τοῦ συστήματος τούτου.

Ἀφοῦ ἐδηλώθη ἡ ἀνθρωπίνη ἐλευθερία καὶ περιεστάλη εἰς τὴν ἀκριβῆ τῆς ἀξίαν ἢ ῥοπῇ, ἀναμφισβήτητος βεβαίως ἀλλ' οὐδέποτε καταναγκαστικὴ τῶν αἰτίων, ἐξετάσωμεν ἤδη μᾶλλον διηκριβωμένως εἰς τί συνίσταται ἡ ἐλευθερία αὕτη, ἀφηγηθῶμεν ὑπὸ τίνα τύπον παρίσταται ἐν τῇ συνειδήσει ἀπαλλάξωμεν ἐκ τῶν μεταβλητῶν τούτων τύπων τὴν ἀναλλοίωτον αὐτῆς οὐσίαν καὶ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας καθαρὰς ἀνέλθωμεν βαθμηδὸν μέχρι τῆς θείας ἐλευθερίας. Τότε μὲν ταλαντευόμενος μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἐν τέλει ἡττῶμαι καὶ κατὰ τὸν ποιητὴν.

..... Video meliora, proboque
Deteriora sequor.

Τότε θριαμβεύω τῶν κακῶν μου κλίσεων καὶ μετὰ πάλιν μᾶλλον ἢ ἥττον παρατεταμένην, μᾶλλον ἢ ἥττον ἀλγεινὴν, ἀποπληρῶ τὸ καθήκόν μου. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων αἰρέσεων κυμαίνεται τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅταν δὲ ψυχὴ τις ἀφίκηται εἰς τὴν ἠθικὴν ἐκείνην κατάστασιν ἐν ᾗ τὸ μὲν πταῖσμα ἐστὶν ἡ ἐξαιρέσις, ἡ δὲ ἀρετὴ ὁ κανὼν, τότε φαίνεται ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις προσεκτήσατο ἅπασαν τὴν τελειότητα ἧς ἐστὶν ἐπιδεκτικὴ. Ἀλλ' ὑπεράνω τῆς συνήθους ἀσκήσεως τοῦ καθήκοντος, ὑπεράνω τοῦ ἐπιμόχθου θριάμβου τῆς ἀρετῆς ἐπὶ τοῦ ἐλαττώματος ὑπάρχει τύπος καθαρωτέρας καὶ τελειωτέρας ἐνεργείας ἥτοι ἡ ἐξίς τοῦ πράττειν τὸ ἀγαθὸν εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ παύσῃ τὴν πάλιν καὶ νὰ καταστήσῃ ῥαδίαν καὶ εὐχερῇ τὴν θυσίαν αὐτήν. Οὔτω τὸ ἐλάττωμα, ἡ ἀρετὴ, ἡ ἀγιότης, ἰδοὺ ἐν τρισὶ λέξεσιν ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπίνης ἠθικότητος. Ἀσχοληθῶμεν ἵνα διακρίνωμεν τὰς τρεῖς ταύτας καταστάσεις ἀπ' ἀλλήλων.

Ἀναντίρρητόν ἐστὶν ὅτι ἐν τισι περιπτώσεσι πάνυ ἐπαναλαμβάνομεναι ὁ ἄνθρωπος βλέπει ἐναργῶς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν καὶ ἐκλέγει ἐν γνώσει καὶ ἐλευθέρως τὸ κακόν, παρῶν τὸ ἀγαθόν. Πολλοὶ τῶν φιλοσόφων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πιστεύσωσιν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐστὶν ἱκανὴ τοιαύτης παρεκτροπῆς. Ἐσκέφθησαν ὅτι ἐὰν ὁ ἄνθρωπος πράττῃ τὸ κακόν, τὸ πράττει δι' ἐσκοτισμένης διανοίας, τὸ δὲ ἐγκλημα ἐφάνη αὐτοῖς παραφροσύνη καὶ μανία. Ἡ ἀρετὴ κατὰ Πλά-

τωνά ἐστι κάλλιστόν τι καὶ ἀγιώτατον ὥστε νὰ δυνήθῃ τις νὰ τὴν ἴδῃ καὶ νὰ μὴ αἰσθανθῇ ἀκάθεκτον θέλητρον. Ἐκ τούτου τὸ περιβόητον ἐκεῖνο πάσης Σωκρατικῆς σχολῆς ἀξίωμα οὐδεὶς ἐκουσίως κακός. Οὐδὲν ὄντως εὐγενέστερον τῆς διδασκαλίας ταύτης· ἀλλ' οὐδὲν ἐπίσης ἥττον σύμφωνον τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ ἀληθείᾳ γνώσει τῆς ἐλευθερίας. Ὁ ἄνθρωπος ἀδιστάκτως δὲν πράττει τὸ κακὸν δι' αὐτὸ τὸ κακόν, καὶ αὐτοὶ οἱ μέγιστοι ἐγκληματίαι δὲν δύνανται νὰ καταβῶσι μέχρι τῆς ἀβύσσου ταύτης τῆς διαστροφῆς. Σύμφωνι κατὰ τοῦτο τῷ Σωκράτει καὶ Πλάτωνα· ἀλλ' ἐὰν ὁ ἄνθρωπος οὐδέποτε εὐρίσκει θέλητρον ἐν τῷ κακῷ ὡς κακῷ, ἀναμφισβήτητόν ἐστιν ὅτι ὁ ῥόυς τῆς ζωῆς ἄγει ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν περιπετειάς καθ' ἃς δέον νὰ ἐκλέξωμεν μεταξὺ τοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ καθήκοντος καὶ καθ' ἃς θυσιάζομεν τοῦτο εἰς ἐκεῖνο. Ἐνδιαφερόμεαι ν' ἀποκρύψω ἢ νὰ προσποιηθῶ τὴν ἀλήθειαν, ἀποφασίζω νὰ ψευδῶ. Τὸ ψεῦδος βεβαίως δὲν ἔχει καθ' ἑαυτὸ οὐδὲν τὸ θελκτικόν, οὐδὲν τὸ ἀξιάγαστον. Τὸ ἐν αὐτῷ ἀποπλανοῦν με οὐκ ἔστιν αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἔστιν ἡ ἐκ τούτου ἐλπιζομένη ὠφέλεια. Οὕτω λοιπὸν ἐὰν ψεύδωμαι δὲν πράττω τοῦτο ἐκ τῆς πρὸς τὸ ψεῦδος ἀγάπης, ἀλλ' ὑπερνικῶν ἀπ' ἐναντίας τὴν ἐντύπωσιν τῆς φυσικῶς ὑπ' αὐτοῦ ἐμπνεομένης μοι ἀποστροφῆς· ἄλλως τε δὲν διατελῶ ἐν τῇ πλάνῃ περὶ τῆς διαγωγῆς μου. Δὲν πιστεύω ὅτι τὸ ψεῦδος ἐστὶν ἀγαθόν τι μάτην ἤθελον ἀποπειραθῆναι νὰ πείσω ἐμαυτόν, αἰσθάνομαι ὅτι κάλλιον ἐστὶ νὰ ὦ φιλαλήθης· συνελόντι εἰπεῖν ἀπορρίπτω τὸ ἀγαθόν, γινώσκων αὐτὸ ὡς ἀγαθὸν καὶ πράττω τὸ κακόν γινώσκων ὅτι ἐστὶ κακόν καὶ τοι αὐτὸ τὸ κακὸν νὰ μὴ ᾖ ὁ τῆς πράξεώς μου σκοπός. Ἄλλως δὲν ἤθελον εἶσθαι ὑπεύθυνος. Ἐπρεπε νὰ κηρύζωμεν ἀθώους τοὺς μοχθηροτέρους κακούργους· μόνος ὁ ἐν ἀρετῇ ἐστὶν ἐλεύθερος, ἢ μᾶλλον δὲν ἤθελεν ὑπάρξει πλέον μῆτε ἐγκλημα, μῆτε ἀρετή, μῆτε εὐθύνη, τὸ δὲ Σωκρατικὸν ἀξίωμα κατ' ἀκριβολογίαν ἐκλαμβανόμενον ἄγει εὐθὺ εἰς ἄρνησιν τοῦ αὐτεξουσίου.

Ὁ δεῦτερος τύπος, ὁ ὁμαλὸς καὶ κανονικὸς τύπος τῆς ἐλευθερίας ἐστὶ ἡ ἀρετή. Ἀποκαλοῦμεν ἐνταῦθα κυρίως ἀρετὴν τὴν συνήθη ἐκλογὴν, τὴν ἐσκεμμένην ἐκλογὴν τοῦ ἀγαθοῦ, κατ' ἐξαίρεσιν τοῦ κακοῦ. Ὑποτίθῃσι πάλιν, προσπάθειαν, ἄλγος. Ὅσον ἀγία καὶ ἂν ὑποτεθῇ, ὅσῳ καὶ ἂν περιβάλληται κάλλει, φέρει ἔτι τὸν χαρακτῆρα ἀτελοῦς ὄντος, ὑποκειμένου εἰς φυσικὴν ἀδυναμίαν καὶ εἰς τὸ κακόν, ἡναγκασμένου νὰ παλαίῃ κατὰ τῶν ἀτάκτων κλίσεων, ὑπείκοντος ἐνίοτε τῇ ἐπιρροίᾳ τῶν ἀνακλύπτοντος μετὰ δραστηριότητος καὶ θράσους, ὅπως ἐπαναπέσῃ αὐθις, διατηροῦντος τέλος τὴν ἀγνότητα καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ὑπάρξεώς του ἐπὶ ἀμοιβῇ ὀδυνηροτάτων μαχῶν· τούτου ἕνεκα ἡ ἀρετὴ οὕτω ἐστὶν ὁ ὕψιστος τῆς ἐλευθερίας τύπος. Ὅπως ἀφίκηται μέχρι τῆς ὑπάτης καταστάσεως, ἣτις ἐστὶν ἡ ἀγιότης ἢ τοῦλάχιστον ὅπως προσεγγίση κατὰ τινα βαθμὸν, δέον τὸ τῆς σκέψεως στοιχεῖον νὰ ἐκλίπῃ καὶ μετ' αὐτοῦ πᾶσα πάλιν, πᾶσα προσπάθεια, πᾶσα διάσκεψις. Διὰ τῆς ἐξεως ἐπιτυγχάνεται ἡ θαυμασία

αὕτη καθαρσις· ἡ ἀγιότης ἐστὶ τὸ ἔργον τῆς. Ὑπάρχουσι ψυχαὶ τινες οὕτως εὐτυχῶς ὑπὸ τῆς προνοίας πεπροικισμέναι, ὥστε ἡ ἀρετὴ ἐστὶν αὐτοῖς ὡς ἔμφυτος. Αἱ κλίσεις τῶν εἰσι τὸσον ἀγναί, τὸσον εὐγενεῖς, τὸσον εὐθεῖαι ὥστε ἀπονητὶ σχεδὸν βαδίζουσι πρὸς τὸ ἀγαθόν. Ἐνστικτικῶς ἄγονται πρὸς πᾶν ὠραῖον, ἀγνόν, ἁρμονικόν. Αἱ ψυχαὶ αὗται ζῶσιν ἐν αἰωνίᾳ ἀθωότητι καὶ μόλις γινώσκουσι τὸ κακόν. Ἄλλ' ἐκ τοιούτων φύσεων δὲν συντίθεται τὸ ἀνθρώπινον γένος. Συνήθως ὁ βίος ἐστὶ διηνεκὴς πάλη, ἀέδιος σπαραγμός· δέον οὕτως εἰπεῖν νὰ διαμφισβητῇ ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸ κακόν τὸ πεδίον κατὰ βῆμα, νὰ ᾖ ἐν διηνεκεῖ δυσπιστία πρὸς ἑαυτὸν ἅει ἐν ἐργηγόρσει, ἅει ἐν μετεώρῳ, ἅει ἐν ταραχῇ. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ψυχὴ ἢ ἰσχυρά, ἐὰν ἢ καρτερικὴ, ἐπέρχεται χρόνος καθ' ὃν ἡ πάλη καθίσταται ἥττον ζωηρά, ἡ δὲ νίκη ἥττον ἐπίπονος· φαίνεται τότε ὅτι τὰ ἀπειθῆ ἐλατήρια ἀτελοῦς ἐνεργείας κάμπτονται δι' ἐπιμόνου ἐφαρμογῆς· πάραυτα ἡδεῖα εἰρήνην ἀντικαθιστᾷ τὴν ταραχὴν τῆς πάλης, τὸ δὲ ἀγαθὸν ἐκτελεῖται ἀνευ προσπαθείας, ἀνευ μάχης. Ἡ ψυχὴ δὲν ταράττεται πλέον μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, δὲν ἐκλέγει πλέον, δὲν βλέπει πλέον τὸ κακόν, δὲν βλέπει ἢ μόνον τὸ ἀγαθόν, ὡς πρὸς αὐτὴν βλέπειν τὸ ἀγαθὸν καὶ πράττειν αὐτὸ ἐστὶ τὸ αὐτό.

Ἄλλ' ἀπατώμεθα· ἡ κατάστασις αὕτη ἐστὶν ἀνέφικτος εἰς τὸν ἄνθρωπον· ἐστὶν ἰδεώδης, ὁ ἄνθρωπος ἀδιαλείπτως τείνει εἰς αὐτήν, δύνανται ἐνίοτε νὰ πλησιάσῃ ἀλλ' οὐδέποτε νὰ φθάσῃ εἰς αὐτήν. Ἐξετάζοντες τοὺς διαδοχικοὺς τύπους τῆς ἐλευθερίας, ὑψούμενοι ἀπὸ βαθμοῦ εἰς βαθμὸν, ἀπὸ προόδου εἰς πρόσδον, ὑπερέβημεν τὸ ὄριον τῆς ἀνθρωπίνης τελειότητος, ὑψώσαμεν τὰ ὅμματα εἰς ἀνωτέρους χώρους, διείδομεν, ἐσκιαγραφήσαμεν τὴν θείαν ἐλευθερίαν. Ὁ τῆς θείας ἐλευθερίας τύπος ἐστὶν ὄντως ἡ ἀγιότης, πᾶς ἄλλος ἐστὶν ἀπείρως ὑποδεέστερος αὐτοῦ. Πασίδηλόν ἐστὶν ὅτι δὲν δυνάμεθα ἀνευ βλασφημίας ν' ἀποδώσωμεν τῷ Θεῷ τὸν πρῶτον ἐκείνων τύπων τῆς ἐλευθερίας, ὃν ἀπηντήσαμεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ὁ Θεὸς δὲν δύνανται νὰ πράξῃ τὸ κακόν. Ἐὰν τὸ κακὸν οὐκ ᾖ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἀποτέλεσμα καθαρᾶς ἀγνοίας, μετέχει ὅμως τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς φυσικῆς ἀνθρωπίνης ἀτελείας. Ὁ ἄνθρωπος πράττει τὸ κακόν, ὥσπερ εἶδομεν, οὐχὶ δι' αὐτὸ τὸ κακόν, ἀλλὰ διώκων τὴν εὐδαιμονίαν. Μᾶλλον πεφωτισμένος ἤθελεν ἐννοήσῃ ὅτι ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία ἐστὶν ἀχώριστος τῆς ἀρετῆς, καὶ δὲν ἤθελεν ἐξαντλήσῃ εἰς ἀπονενοημένην πάλιν τὸ κάλλιον ἡμῖς τῆς ζωῆς του. Τῷ Θεῷ τῷ ὑπερτάτῳ νοητικῷ ὄντι ἡ πάλιν αὕτη, ἡ ἀγνοία αὕτη δὲν δύνανται νὰ ὑποτεθῶσιν ἀνευ παχυλῆς ἀντιφάσεως.

Δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν περὶ τοῦ Θεοῦ ὅτι προτιμᾷ τὸ ἀγαθὸν πρὸ τοῦ κακοῦ; Τάχα σχηματίζομεν ἀρκούντως ὑψηλὴν ἰδέαν περὶ τῆς τελειότητός του, ἀποδίδοντες αὐτῷ τὸν δεῦτερον τύπον τῆς ἐλευθερίας, ὃν ἰδίως ἀπεκαλέσαμεν ἀρετήν; Δὲν τὸ πιστεύομεν. Ὑποτιθέμεθα τὸ πρῶτον ὅτι ὁ Θεὸς διατάζει μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, ὅτι καταβάλλει προσπαθείας, ὅτι βουλεύεται ταῦτα, ῥυπαίνουσι τὴν μεγαλειότητά

του διὰ τῶν ἀδυναμιῶν τῆς ἀθλίας ἡμῶν φύσεως. Ὑποτιθέ-
τες μόνον ὅτι ἐκλέγει ἄνευ δισταγμοῦ καὶ ἄνευ πάλης, καὶ
τότε ἀνθρωποποιούμεν τὸν Θεόν. Ὅπως ὁ Θεὸς δύναται νὰ ἐκ-
λέξῃ μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ δέον νὰ ᾖ ἱκανὸς νὰ
πράξῃ τὸ κακόν. Ὅθεν τοῦτο ἀντιφάσκει εἰς τὸ οὐσιωδῶς
ἀδιάπταιστον τῆς ἀγνότητός του. Δέον ἄρα νὰ ἐξέλθωμεν
τῶν ἰδεῶν τούτων τῶν ἀνθρωπίνων καὶ νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ
Θεὸς πράττει τὸ ἀγαθὸν χωρὶς νὰ ὑπόκηται εἰς τὴν ἀνάγκην
τῆς σκέψεως καὶ ἐκλογῆς. Θὰ εἴπωσιν ὅτι οὐκ ἔστιν οὐδόλως
ἐλεύθερος τοῦ πράξαι τὸ ἀγαθόν, ἐὰν οὐκ ᾖ ὡσαύτως ἐλεύθε-
ρος τοῦ πράξαι τὸ κακόν καὶ ὅτι ἡ σκέψις καὶ ἡ ἐκλογὴ εἰσιν
οὐσιώδεις ὅροι τῆς ἐλευθερίας; Ἐπιλανθάνονται οἱ ταῦτα λέ-
γοντες ὅτι καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀνθρώπῳ ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυσις
ἀπεκάλυψεν ἡμῖν ἡθικὴν κατὰστασιν εἰς ἣν ἡ ἕξις καταργεῖ
καὶ σθενύνει βαθμηδὸν τὴν σκέψιν, τὴν ἐκλογὴν, τὴν ἰδέαν
τοῦ κακοῦ. Ὅτι ὁ ἄνθρωπος καθίσταται, ὅτι τοῦλάχιστον
σπεύδει διὰ τῆς ἕξεως νὰ καταστῇ, ὁ Θεὸς ἐστὶν ἐκ φύσεως.
Ἡ ἀγιότης οὐκ ἔστι διὰ τὸν ἄνθρωπον οὕτως εἰπεῖν ἢ συμβε-
βηκὸς παροδικόν, ὡς πρὸς τὸν Θεόν ἐστὶν ἡ ἰδία οὐσία του. Ὁ
ἄνθρωπος ὑφούται ἐπιμόχθως ἀπὸ βαθμοῦ εἰς βαθμὸν τοῦ ἰδε-
ώδους τῆς ἀγιότητος, τὸ ἰδεῶδες τοῦτο ἐστὶν ὁ Θεός. Ἀπὸ
τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν Θεόν τὸ οὐσιώδες τῆς ἐλευθερίας δὲν με-
τεβλήθη, μόνον ἐξηγνίσθη. Ἡ δραστηκότης, τὸ νοητικόν, ἡ
σκοπιμότης, πᾶν τὸ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἐλευθερίᾳ τελεσιουργόν
καὶ θετικὸν ἀνευρίσκειται ἐν τῇ θεῇ ἐλευθερίᾳ· τὸ πταῖσμα, ἡ
ἀθλιότης, ἡ αἵρεσις, ἡ προσπάθεια, ἡ σκέψις καὶ αὕτη ἡ ἐκ-
λογὴ, ταῦτα μόνον ἐξαφανίζονται, πολὺ δὲ μακρὰν τοῦ νὰ
πάθῃ ἀλλοίωσιν τινα ὁ θεὸς τῆς ἐλευθερίας τύπος φαίνεται
ὅτι τὴν θεωροῦμεν τότε ἄνευ καλύμματος ἐν τῷ πληρώματι
τῆς καὶ ἐν τῇ ἀπείρῳ αὐτῆς ἀγνότητι.

Ἀναλάβωμεν τὸ ἐκλεχθὲν παράδειγμα· ὅπως ἐμμεῖνω πι-
στὸς εἰς τὴν φιλίαν καὶ εἰς τὴν τιμὴν διατηρῶ τὸ ἐμπιστευ-
θὲν μοι μυστικόν. Ἡ πράξις αὕτη ἔχει σκοπὸν τινα, ὁ δὲ σκο-
πὸς οὗτός ἐστι νὰ ἐπιτελέσω τὸ καθήκον μου. Ἀλλ' ἐπὶ τίνι
ὄρῳ ἀπεφάσισα νὰ τείνω πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον; ἐπὶ τῷ ὄρῳ
τοῦ νὰ παρορμηθῶ ὑπὸ αἰτίων τινῶν, καὶ τίνων αἰτίων; εἰσὶ
πρόδηλα; τοῦτο μὲν ἡ συνείδησις τῆς ὑποχρέωσός εἰς ἣν
εἰμὶ τοῦ τηρῆσαι τὴν ὑπόσχεσίν μου, τοῦτο δὲ ἡ ἀνάγκη τοῦ
διατελεῖν ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ ἀπόντος φίλου
μου καὶ μετὰ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἰδίας μου ἀξίας. Ἀφέλετε
ἐκ τῆς πράξεώς μου τὰ αἴτια ταῦτα, δὲν ἔχει πλέον σκοπὸν,
δὲν ἔχει πλέον ἀληθῆ σκοπιμότητα, οὐκ ἔστι πλέον δυνατὴ.
Ἐπειδὴ ὑπεθέσατε ὅτι ἡ πράξις αὕτη μοι ἐφάνη καλὴ κατ' ἐ-
αυτὴν χωρὶς νὰ ὑπολάβω αὐτὴν ὑποχρεωτικὴν, οὐδόλως ἤθε-
λον ὑποκλίνει πρὸς ἐκτέλεσίν τῆς· ὑποθέσατε ὅτι οὐδὲν ἐν τῇ
καρδίᾳ μου ἤθελε μὲ παροτρύνει νὰ διατηρήσω τὸ ἐμπιστευ-
θὲν μυστικόν, ἤθελε διαφύγει τῶν χειλέων μου, ἢ τοῦλάχιστον
μόνη ἡ τύχη ἤθελεν ἀποφασίσει περὶ τῆς διατηρήσεώς του.
Ἐντελῶς λοιπὸν ἐναργές ἐστιν ὅτι πᾶς σκοπὸς ὑποτίθησιν αἰ-
τιόν τι, ὥσπερ πᾶν αἴτιον ὑποτίθησιν σκοπὸν τινα, πράξις δὲ

τις ἐστερημένη τοῦ ἐνὸς τῶν δύο τούτων στοιχείων καθίστα-
ται ἄσκοπος. Εἰσὶν αἱ ἄσχημοι ἐκεῖναι πράξεις περὶ ὧν ἀναφέ-
ρει ὁ Ῥεῖδ, καὶ ἄς μετ' ἐκπλήξεως ἡμῶν βλέπομεν ἐπανα-
λαμβανομένας ὑπὸ τοῦ Βοσσουέτου. Τὸ νὰ ἐκλέξω ἐν νόμισμα
μεταξὺ πολλῶν ὁμοίων, τὸ νὰ φέρω τὴν χεῖρα πρὸς τὰ δεξιὰ
μᾶλλον ἢ πρὸς τ' ἀριστερά εἰσι βεβαίως πράξεις ἄνευ σκο-
ποῦ, ἀλλ' εἰσὶν ὡσαύτως πράξεις ἀδιάφοροι καὶ ἄσκοποι, ἐξαρ-
τώμεναι ἐκ τοῦ ἐνστίκτου ἢ ἐκ τῆς ἕξεως, οὐχὶ δὲ ἐκ τοῦ
αὐτεξουσίου. Ὅταν ὁ στρατιώτης βαδίζῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ
ἢ βούλησίς του ἐστὶ νὰ ὑπακούῃ τὸ ἀρχηγῷ του, νὰ ὑπερα-
σπίξῃ τὴν ζωὴν του, νὰ ὑπηρετῇ τὸν τόπον του ἔχει δὲ τὰ
πρὸς ταῦτα παροτρύνοντα αἴτια· ἀλλὰ νὰ κινήσῃ τοὺς μυῶ-
νας τοῦ σώματος οὕτω μᾶλλον ἢ ἄλλως τοῦτο ἐστὶν ἀποτέ-
λεσμα τοῦ ἐνστίκτου τῆς φύσεως, οὐχὶ δὲ αὐτοῦ. Οὐδεὶς δι-
σταγμὸς προσέτι ὅτι ἡ τῆς φύσεως πράξις ἔχει αἰετοπε-
σκοπὸν τῆς, τὸν λόγον τῆς, τὸ αἰτιὸν τῆς μέχρι τῆς τελευ-
ταίας λεπτομερείας τῶν ἐλαχίστων πραγμάτων. Ἡ ἀρχὴ τοῦ
ἀρκοῦντος λόγου, ἣν πᾶν εἰκαίως περιφρονεῖ ὁ Ῥεῖδ, δὲν ὑ-
πόκειται εἰς οὐδεμίαν ἐξαίρεσιν. Ἐναργές ἐστι μόνον ὅτι ἐὰν
ἀνενέγκητε ὁλόκληρον τὴν πράξιν εἰς τὸ ἄτομον ἀντὶ νὰ τὴν
διανείμητε μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς φύσεως δύνασθε νὰ εἴπητε
ὅτι ἡ πράξις αὕτη ἐν τισι τῶν μερῶν τῆς δὲν ἔχει αἴτιον.
Δὲν ἔχει αἴτιον, ἀλλ' ὡσαύτως δὲν ἔχει σκοπὸν, δὲν εἶνε ἀ-
ποτέλεσμα τῆς νοήσεως, δὲν ἔχει οὐδένα χαρακτῆρα τῆς ἐ-
λευθερίας. Ἀπατᾶται ἄρα παραδόξως ὁ θεωρῶν τὴν οὐσιώδη
βάσιν τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ ἀδιαφορίᾳ· ἐξευτελίζει τὴν ἀν-
θρωπίνην ἐλευθερίαν, περιορίζων αὐτὴν ἐντὸς τοῦ ἀθλίου κύ-
κλου τῶν μᾶλλον ἀσέμων πράξεων τῆς ζωῆς· παρασκευάζει
τὸν ἐξευτελισμὸν τῆς θείας ἐλευθερίας, ὑποτιθεὶς αὐτὴν τυ-
φλὴν ἢ ἰδιότροπον, ἐπὶ προφάσει τοῦ νὰ τὴν καταστήσῃ ἀνε-
ξάρτητον.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΟΪΣΚΙΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠΟΘΑΝΟΥΣΗΣ ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΤΑ ΙΠΠΟΤΩΝ

(ΔΙΗΓΗΜΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ)

Ὁ βασιλεὺς ἀποχαιρετίζει τὴν βασίλισσαν καὶ ἀποδημεῖ.
Ἡ καλὴ βασίλισσα κάθηται πρὸ τοῦ παραθύρου ἀναμένουσα
τὴν ἐπάνοδόν του. Ἀπὸ τῆς πρωῒας μέχρι τῆς νυκτὸς παρα-
τηρεῖ εἰς τὸ διάστημα μετὰ τὸσαύτης προσηλώσεως, ὥστε ἡ
ὄρασίς τῆς ἐξασθενεῖται. Ἀπὸ τοῦ ὄρθρου μέχρι τῆς βαθείας
νυκτὸς δὲν παύει βλέπουσα τὴν πεδιάδα, ἀλλ' ὁ ἀγαπητὸς
τῆς δὲν ἐπανέρχεται, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ τῆς βλέπουσι μόνον τὰς
νιφάδας τῆς χιόνος, αἵτινες ἐντὸς ὀλίγου καλύπτουσι τοὺς ἀ-